

הנחתום מעיד על עיסתו:

צחק ויצחק העולם עמך

נורית יובל

צחק ויצחק העולם עמך ;

בכה ואתה תוותר לבדך ;

ארץ זקנה אומללה נזקקת לשאול צהלה

כי אבוי, יש לה די והותר דאגות משלה.

אלה וילקוקס (1855-1919). תרגום: נורית יובל.

הצופה מראש התורן –

תכונה משותפת לסופר ולבעלי חוש הומור

אחת התכונות הנחוצות ביותר לכותב ספרים היא היכולת להתבונן בעולם במבט-על. עליו לראות תמונה כללית, להסתכל על האירועים מלמעלה, כדי לדעת לסדר את ההשתלשלות בסדר נכון. סופר צריך להוליך את עלילת ספרו ואת גיבוריה מנקודת התחלה כלשהי דרך קושי והסתבכויות אל מוצא ופתרון. כשסופר בורא לו גיבור ומסבך אותו

בבעיה, עליו להזדהות בכל נימי נפשו עם המסכן ולהתכווץ בתוך בטנו כדי להעביר לקוראים את הצרה ואת הצער, וְכָה בעת עליו להיות מחוץ לגיבור וגבוה מעליו, כנוֹט וצוֹפֶה מראש התורן, כדי לבקש לגיבורו חוף מבטחים.

בנעורי התייחסו אל הכתיבה בכבוד ולימדו כללים, כי לא הרי כתיבת מכתב לעירייה בעניין בורות הַבְּיֹב בשכונה, כהרי הכנת פְּתֵבָה לְעִיתוֹן או שזִיכָת סיפור. המורה הציג נושא והתלמידים נדרשו לטפל בו לפי כללי הכתיבה המתאימים.

פעם התבקשו לכתוב על הנושא : **אמא יש רק אחת.**

כתב יוראי: היינו בחצר והילדים הרביצו לי מכות רצח. חזרתי הביתה מוֹכָה ופצוע, אבל אמא חבשה את פצע, הרגיעה אותי, חיבקה וליטפה אותי – אמא יש רק אחת!

כתב גלעד: נכשלתי בבחינה והמורה אמר שאני רֶאֶס-בְּטִיח ולא יֵצֵא ממני שום דבר. באתי הביתה, אמא חיבקה אותי ואמרה: "אני הרי יודעת שאתה גאון ונבון, אין דבר, מחר תתכונן ותצליח יותר." אה! אמא יש רק אחת.

גם מוישלה כתב: חזרתי מהצופים רֵעֵב נורא, נכנסתי הביתה ושאלתי מה יש לאכול. אמא אמרה שיש שתי לֶבְנִיֹת במקרר. פתחתי את המקרר, הסתכלתי במדפים וקראתי: "אמא! יש רק אחת!"

הבדיחה הזו קשישה משנות חיי, אבל עדיין מעלה חיוך. למה? כי מוישלה פתר את בעייתו על ידי הצגת דברים שוֹנֶה, הוא שתל סימן קריאה אחד ושינה את הסיטואציה. הוא ראה את המילים 'מלמעלה', כפשוטן, מנוטרלות מן הפירוש הרגשי שכולנו ציפינו לו באהבתנו את אמא הַרְחוּמָה. הוא קרא אותן אחרת ושבירת הציפיות הפתיעה אותנו. אכן, כדי לצאת מִצָּרָה עלינו לצאת מן הַפְּרִדִּיגְמָה.

יש בחיים שאלות קשות כגון: למי יש ארבע רגליים ועף באוויר?
התשובה כמובן היא: לשתי ציפורים. קיבלנו את התשובה המעוררת
חיוך ברגע שיצאנו מתבנית החשיבה ומן הצפי לגלות שמדובר בבעל
חיים יחיד ממשפחת היונקים. ה"ציאה" הזו אפשרית רק למי שיכול
להביט בסיטואציה גם מבחוץ, בלי מעורבות רגשית או קונספטואלית.
**הכושר הזה, להביט מלמעלה, הוא תכונה יסודית להומור; זו גם
תכונה יסודית לסופרים. אלה הן מוזות-אחיות. אותה תכונה יצירתית
נדרשת לשניהם.**
זו סיבה אחת שבעבורה אני נדרשת להומור, וכמעט כל ספרי נדרשים
לו.

ההומור ככלי עבודה

סיבה נוספת לקפדנותי בעניין הצחוק היא, שהומור הוא כלי עזר שימושי בדרך החיים וראוי לאמן את הילדים להשתמש בו. לכולם יש צרות, ויש צרות אמיתיות – מרביצים, מעליבים בכוונה ושלא בכוונה, לפעמים רעבים, לפעמים קר, יש עוני ויש מחלה. הכושר לצחוק דורש להתעלות מן המסכנות הפרטית אל ראייה כוללת כדי לאתר אפשרות של פתרון, ובלי לדעת לצחוק אי-אפשר לעבור את הקשיים. הצחוק לא פותר בעיות, אבל הוא מקנה עמדת צפייה משוחררת יותר מפרחים ומאיוס. מעמדה כזו קל למצוא דרך מילוט.

הצחוק משחרר, מפיג מתחים ומרגיע. הצחוק והבכי מפעילים את אותם השרירים, וכשצוחקים – אין שום אפשרות פיזית לבכות. תודו שזה הרבה יותר נעים.

מה שאין בראש יש ברגליים:

התפיסה הזאת הצילה את חיי עוד לפני שהבנתי אותה. הייתי החיילת הכי רזה וחלשה ודחלילית ומשקפופרית בכל צה"ל. בגימנסיה הייתי משוחררת משיעורי התעמלות ומאימוני ג'ודו מפני שכל רוח מצויה הפילה אותי לקרשים. הילדים תלו עלי את כל השעונים שלהם כשעמדתי בצד בשיעורי ספורט וקראו אחרי: "בחורה עם אומץ – הולכת על גפרורים."

הגעתי לצבא ורציתי בכל מאודי להיות סוף סוף כמו כולם, לצעוד איתן בסך ולהישבע אמונים למולדתי לאור הלפידים. עברתי איכשהו את הטירונות והגעתי עד מסע הכומתה שבו נסחבנו על ההרים והגבעות עם כל הציוד על הגב ועל החזית, עם רובה נטול רצועה שנישא ביד ותלש את הכתף, חבושים בכובע פלדה דמוי צלחת משאיות הצבא הבריטי.

אחרי מהלך של שני קילומטרים התחלתי להתפרק: גפרורי הרגליים נגררו לי בלי קשר לגוף, המשקפיים החליקו מהזיעה, הקסדה חבטה בי

בעורף, הנשימה איבדה כל קצב ופיקות הברכיים התפוקו. כל קילומטר נוסף דָּרָדַר את מצבי ובאיזשהו רגע החלטתי שלא אזוז יותר חצי מילימטר, כאן אצנח ואפול וכאן תהיה קבורתי לנצח נצחים ויהיה אשר יהיה.

הצלחתי עוד לחשוב שבזאת אחמיץ את טקס ההשבעה שחיכינו לו אלפיים שנה, ובאותו רגע עלה בדעתי שבמקום להתחפר באומללותי ולהתפגר בַּמָּקוֹם אֲדַמִּין לעצמי שאני עיתונאית שנשלחה לסקר את הטור הצועד ולדווח על מסע הכומתה של הטירוניות. הבטתי סביבי לראות את חֲמֵשׁ הַמִּיָּמִים של העיתונאות – מי, מה, מתי, מדוע, מקום – והתמונה שנגלתה לי היתה מגוחכת ומטורפת להפליא. מצפים מטור של חיילים שיהיו גבוהים וזקופים ומצוחצחים ומרשימים, והנה לפני גבבה של חיילות נבולות, אחת נמוכה ואחת שמנה ואחת חלשה ואחת מצחיקה ואחת משקפופרית, זו צולעת וזו מקרטעת. מצפים מנערות בגיל הזה להיות בשיא פריחתן, והנה הן בבגדי עבודה מזוהמים, הרזה זכתה בבגדים של שְׁמֶנָה והם תלויים עליה כמו שק, והגבוהה השיגה מכנסיים שמגיעים רק עד הברך, וקרסוליה החשופים משוֹבְּצִים קוצים. הקסדות שזורות ענפים להסוואה והענפים מלאים שבלולים, מפני שזו העונה שהשבלולים מטפסים על כל שיח רענן. בקיצור, הרי הכל יודעים איך נראינו, וזה היה כל כך מצחיק, והלך והצחיק עם כל דמות נוספת שסיקרתי ב"עיתוני" ההזוי, שלא הרגשתי כלל איך פתאום נמצאות רגלי בשערי המחנה.

בכוח מה עשו הרגליים את הדרך? בכוחו של מבט-העל, ובכוחו של הצחוק.

מורשת אבות

התוֹבָנָה ההיא הפכה אצלי לכלי עבודה. וגם הצורך לספר סיפור. אבל הסיבה השלישית והחשובה לכך שאני מוקירה כל כך את האמצעי הזה היא, שלמדתי אותו מאבא שלי.

אבא שלי עבר את מסלול המלחמות של המאה העשרים. הוא היה מהגר, הוא התגלגל בנכר, הוא שירת בצבאות זרים במשך מלחמת העולם השנייה, הוא נלחם את מלחמתנו בתש"ח, הוא ידע בדידות וחוסר תקווה וגם חוסר לחם. אבל הוא ידע לצחוק. בכל מצב שהוא הצליח לאתר איזשהו אספקט מגוחך, וזה הפיג את האימה. באין פחד, קל ללכת הלאה. במבטו הגלופאלי השתעשע בלשונות ובנכסי תרבות ובסיטואציות היסטוריות וחיכך אותם אלו באלו ושלף מהם צימוקים והמציא מהם אנקדוטות. זו המורשת שהנחיל לי, ואני משתדלת להעביר אותה הלאה לקוראים. מה לעשות, כל אחד נותן רק מה שיש לו.

נעשיתי אפוא כותבת, וכתובת ספרים היא עיסוק שאיננו מחויבים בו על ידי איש. הכותב פשוט נענה לסיפורים שמתרוצצים בתוך ראשו, הולמים בדופנות המחשבה ומבקשים לצאת. נתונה לסופר רק חירות אחת קטנה – לבחור למי מהטרדנים האלה כדאי להיענות.

יצירת ספר היא מסע חתחתים לא פשוט, וחשבתי שלא טוב לי לצאת לדרך הזו בלוויית סיפור תונָה, יָבֵן ודומע ומשפיע יגון. הלא עדיף שבעתיים להצטרף אל סיפורים שיודעים לקשט את הדרך בהלצותיהם ובבדיחות הדעת. התניתי איתם רק שיימנעו מהומור של חבטה, כזה שצוחק מְשִׁמְנִים שהחליקו על קליפת בננה או מקצרי ראייה שהתנגשו בקיר. הסיפורים שִׁצְאוּ איתי לדרך היו צריכים להתאמץ להתחַכֵּם, כי הומור הוא עניין אינטלקטואלי: מי שלא מכיר את העובדות, לא יֵדַע איך ללגלג עליהן.

סומא בארובה

סִפְרִי הכינו אותי לעבור גם את מוראה של מלחמת המפרץ על ידי הצחוק. הואיל ומסכות הגז אינן עשויות למרכיבי משקפיים, והואיל ובלעדי המשקפיים אני כסומא בארובה, פירקתי זוג ישן והצמדתי עדשה מצידה החיצוני של אחת הזוגיות כדי שאוכל למצוא את דרכי

להיחלץ כשייפול עלי הבית. הזוגית כבר לא תאמה את כושר ראייתי וגם לא הוצמדה בכיוון המדויק, כך שיכולתי לראות את סביבתי רק בלכסון הפרצוף בצורה משונה. דבר זה הטריף בגיחוכו את כל רואי. בתי ואני העברנו בסריגה את שהותנו בחדר האטום, והסיטואציה שבה אני עוסקת במלאכתי בלכסון פרצוף תרנגולי הדליקה את בדיחות הדעת. מכאן והלאה נפרצה חומת הרצינות ונפתח פינג-פונג של בדיחות סדאם וכל הווריאציות האפשריות למצבים משונים שהחיים מפילים על האדם. ייתכן שהיינו חדלות מצחוק אילו היה הבית באמת מתמוטט עלינו, אבל עד שתתקיים אופציה זאת נהנינו מאוד בחדרנו האטום.

מה הפלא? הטכניקה הזו פותחה ושוכללה היטב בספרי **נוצת בית החלומות** (כתר, 1986) שנכתב שנים רבות קודם לכן. הספר מדבר על טמטומן של כל המלחמות, על ארבעה שבטים שחלקם מרושעים וחלקם טרדנים ומציקנים שהולכים ומחריבים את העולם בגינה של איזו נוצה פורחת שהילד גולש חולם אותה. גולש וידידו, שהוא עוף מוזר בעצמו, מבקשים גם הם אחריה ודרכם סוגה באירוניה ובפרודיה על עולם המבוגרים כולו. "מאלף ומבדר", סיכמה המבקרת את הקריצות והעקיצות שמנתה בו לשבח.

מפקד הכוחות המסתערים על הנוצח
מתוך ינוצח בית החלומות.

היום, כשחזרתי ועיינתי בסיפור לקראת כתיבת רשימה זו, מצאתי בו אפילו את גלגול צורתן של הבנות ממסע הכומתה בטירונות, בקטע שבו נמלטים גולש וידידו העוף פֶּרֶס משדה הקרב:

גולש ופֶּרֶס המשיכו להתחמק. במחצית החולצה הקרועה ריפד גולש את זרועותיו שהיו שרוטות לגמרי, ופֶּרֶס כרך את החצי השני על בטנו המרוטה. אלמלא היו נָסים על נפשם, היו מתגלגלים מצחוק למראה עצמם. הם החליקו ומעדו פה ושם, השתופפו והתגלגלו, רגליהם פעלו מעצמן וראשם היה ריק מכל – עד שהתגנבה שאלה לראשו של הפֶּרֶס:

"תגיד, גולש, למה אנחנו זוחלים כשאפשר להזדקף? הלוא אנחנו, בעלי שתי הרגליים, איננו שייכים למשפחת הזוחלים?"

לקחי מגדל פֶּבֶל

ספר זה, שנכתב הרבה לפני פריצת עידן האינטרנט לתודעתנו, התייחס בין היתר לכוחה של התקשורת. ארבעה מחנות הקיפו את היעד מארבע רוחות השמים. מפקד הכוחות העביר את פקודותיו בסֶמְפּוֹר, הלוא הוא איתות דגלים. אלה שעמדו נֶכְחוּ קלטו את השדר כהלכתו, אך אלה שעמדו מגבו ראו אות הפוכה, שהורתה את ההפך הגמור, וכך נפתח לצבאות התוהו ובוהו.

מגדל בבל. בקומות התחתונות כבר פתחו בתי קפה

חשיבותה של התקשורת אינה מוטלת בספק ויעיד חורבנו של מגדל
 בָּבֶל, אבל יש בכוחה גם להטעות אותנו ולשטות בנו. על זה נסב ספרי
דאבליו-דאבליו-דאבליו-עזאזל (ידיעות אחרונות, 2000). חיברתי אותו
 כשנאלצתי בעצמי לעבור לעבודה ממוחשבת, כי בתי הדפוס עברו לעידן
 חדש והעולם נפנף החוצה את האנשים המיושנים שלא שָׁדְרוּ את
 עצמם. גיליתי באינטרנט מרחב וירטואלי עצום שכל העולם חי ופועל
 ורץ בתוכו אף על פי שאיש לא שזף בעיניו שמץ קצהו מעבר למסך
 ולמקלדת. מרחב וירטואלי כזה הוא ממש מחוץ חפץ לבעלי דמיון
 שיכולים לברוא בתוכו את עולמותיהם. אני הצעתי בו את אתר הבית
 של מערכת העיתון של השדים והרוחות.

מתוך דבליו-עזאזל

יוראי ושני הגיינים ידידיו

התקשורת היא נשמת המרחב הזה, והרדיו בסטודיו שלי פתוח. כל מהדורת חדשות שאני שומעת מפלצתית מקודמתה. כשבודקים את המאמר בעיתון, מתברר שעובדים עלינו בעיניים ומה שצרח הכותרת בראש הפתקה, לפי התוכן אינו כצעתה. יוראי, שהוא גיבור הסיפור שנמצא בקרב, נתקף חרדה לנוכח המהומה שאנו חיים בה, וזה הוליד את הספר. מכיוון שאני אוהבת לצחוק, הכל כתוב במבט אירוני.

וגם כאן הגיחוך בנוי על יציאה מהפרדיגמה. מצפים מהגנרלים, מהשרים ומשאר הנכבדים שיהיו אנשים רציניים, שישקלו בכובד ראש את ההחלטות שלהם, אבל **בנוצת בית החלומות ובדבליו-דבליו-דבליו-עזאזל** הם ממש קרקס, וזו הפתעה. מצפים מאשמןאי שיהיה איום ונורא – ודווקא הוא, מתחת ל"יציאות" המבהילות שלו, בעל לב אנושי מאוד. הוא די בודד, והוא מתבייש שעוד לא למד להפעיל מחשב. מצפים מעורך של עיתון שיהיה אחראי מאוד בשעה שהוא מפרסם כתבות על המצב, כי זה דיווח שאנשים סומכים עליו, ומתברר שהוא מחרחר את החדשות ומעורר מהומות וממציא את האירועים כדי למשוך קוראים.

זה מה שמשך אותי להמציא את הספר הזה – אנחנו בולעים כל מה שכתוב בעיתון כאילו היה תורת משה מסיני. מה זאת אומרת? אמרו ברדיו! כדאי מאוד לדעת איך הדברים נעשים מאחורי הקלעים של אמצעי התקשורת, כדי לסנן את המידע שהגיע אלינו. המידע אינו מדויק, ויש לו דרכים שונות לעבוד עלינו. המגמה הרשמית והרצינית של הספר היא ללמד את הנוער לצרוך תקשורת בתבונה ולא לבלוע כל שטות. מכאן ואילך יכולתי להשתולל.

את כל התיאוריות המלומדות האלה יכולתי להלביש על דמויות מרובעות ועל הריאליזם הטהור של חיינו בארץ. חסרות לנו מלחמות או גזרות שאפשר להתפלש בהן ולסַפֵּר אותן? אבל העדפתי להעתיק אותן אל העולם של הגיינים בני המיתולוגיות המקומיות שלנו, מנתיני שלמה המלך ושבטי הבדואים. רק הגיינים מסוגלים לכל כך הרבה רשעות

וטמטום. גם נתתי בפייהם את השפה הארמית, שהפתגמים שלה הולכים ונשכחים. מסרים חינוכיים רצוי להגיש בשמחה ובשובבות, אחרת אף ילד לא ירצה לבלוע אותם.

"כי אבוי, יש לה די והותר דאגות מְשֻׁלָּה"

בדיחות הדעת שלי אינה מרמה את קוראי או מטייחת את הקשיים. בספרי **סֵפֶר לַסִּבְתָּא** (כתר, 1991) נאלץ אהוד מכיתה ד' לטפל בסבתו החולה, מטלה קשה למדי לילד בגילו. הסיפור מבין לליבו ומרשה לו להצטברח, אבל הסיפור יודע גם לצהול ולהצהיל. כתבתי אותו כשהסבתא של ילדי חלתה, ויכולתי לבכות לכל אורכו של הטקסט בשביל הקתרזיס והתראפיה, אבל העדפתי לפזר תחנות של צחוק דווקא ברגעים הקשים. אנחנו הילדים עוד לא "משחקים אותה" אומללים בשביל הפוֹזָה, והאמינו לי שמצאתי אמצעי שחרור יעיל לא פחות ואולי יותר.

על ספרי **קלמרו הזבובים** (כתר, 1983) אין צורך להכביר מילים. הספר אוֹגֵד קובץ סיפורים שבהם התהפכו היוצרות. את פרס בית-הספר קיבל הילד שכל יכולתו התבטאה בַּצִּיד זבובים. כתיבת ספר מחויך היא הזדמנות טובה לפצות את כל הילדים שאינם מוֹכְנִים על ידי מחנכיהם, ואלה עולבים בהם וכועסים על אטימות שִׁכְלָם. ואילו בסיפור על טיול "הַפֶּרֶת כלי תחבורה" ניצלה המורה מטביעה בזכות התלמיד שהסתלק מכל השיעורים אל חוף הים. שְׁחִיָּה איננה בלוח ההישגים של משרד החינוך או של המורה לחשבון, אבל גם השחיינים נחוצים ומביאים כבוד ותועלת! עד היום הפסיכולוגים משתמשים בספר כדרך טיפולית בעלת השם המפוצץ "השיטה הפרדוקסאלית", שיטה שבאה להראות למטופל שהגזים יתר על המידה את גיחוכה של ההתנהגות ההפוכה למבוקשת.

סבֶּרְקֶדְנֶרֶה היא מכשפה מתוך ספר בשם זה (דני ספרים, 1994). מה היא לא עושה ופועלת וטורחת בכל פֶּרֶק, רק כדי להישאר בסופו של עניין בדיוק בנקודת ההתחלה. הילדים סבורים שזה מצחיק מאוד. באוזני שמעתי גם איך הם מדקלמים את הרשימה הקטלוגית של חפצים נחוצים שהיא גוררת בכל פרק, תוך פרצי צחוק. כן, אני מכירה את סבֶּרֶה זו, גם אני אוספת קְרוֹנִית של חפצים לא נחוצים. הנה קטע מתוך אחד הפרקים שבו היא מכלֶה את כוחותיה:

... ואז גררה ומשכה עגלה / ולקחה את הכל אל הבית שלה / קוצים / וביצים / וקרפד / וסרפד / חרולים / שבלולים / וצופים / ושֶׁרְפִים / שרשים / פרעושים / לטאות / ופִּקְעוֹת / עקרבים / וצבים / מטאטא / עלי-תה / ועכשוב / וינשוף / סמרטוטים / וחוטים / חבלים / וסלילים / תבלינים, קנקנים / זכוכיות, לוחיות וצדפים // דברים הנחוצים לכשפים!

ואז הבית מתמלא עד אפס מקום, והמכשפה שלנו פשוט משליכה הכל לאשפה.

נורית לכל השנה (ידיעות אחרונות, 2004) הוא אסופה של סיפורים, שירים ושעשועונים לשנה שלמה. חמישה שערים בה – ארבע עונות ועוד שער – וכולם מכוונים לעשות שמח וצבעוני. עונת האביב, למשל,

רוחפת פרפרים וביניהם שיר על תכסיס שלא הצליח, מניסיונו של הפרפר הידוע "גולגולת המת":

הפרפרים מאוד יפים / אבל בטבע יש טורפים / ואלה כלל לא מתרשמים / מן הצבעים והדגמים. הם רעבים / וזה הכלל: / הפרפרים הם טרף קל! // פרפר אחד / שלא רצה / לחיות על תקן של קציצה / חיפש עצה / וגם מצא: / מן החזית, על החולצה / צייר גולגולת-מת שחורה. / ציור גדול! מבהיל נורא! / כמו הדגלים המפחידים / באוניות השודדים. // מאז הוא חי חיים טובים / ולא חשש מן האויבים. / טורף שרק ראה מולו / גולגולת מת – הניח לו! / מי יתעסק, נו באמת, / עם סמל של גולגולת מת? // אבל, / למרות התחבולה, / קרתה לו פעם תקלה: / הוא לא ניצל מסכנה, / הוא לא הגיע לזקנה, / ופרפרנו הנבון / נטרף גם הוא לתיאבון. / בלע אותו / שועל עובר / שבמקרה / היה עונר!

יבוא של צחוק מחוצלארץ

אני בוחרת לצחוק גם בעבודת התרגום והעיבודים. הנוסח העברי של **סוסון גבנון** מאת ירשוב הוא העבודה המשוכללת מכולם והביקורות קבעו שהוא שיא מקצועי. יכולתי לרתום את היכולת שלי למבחר גדול של יצירות קלאסיות הראויות להיקרא, אבל הסוסון הזה כולו נכתב כפרודיה אירונית מוסווית על שלטונו האכזרי של הצאר הרוסי:

הצאר עודו על משכבו / חולם גנזיו וזהבו / נחרותיו עוד מרטיטות / את הכרים והכסתות... // אחר שאג בקול ענות: "איבן אוויל! איש אין בינות! / יובא נא לפני מהר / איש האורות המתייהר, / המטומטם חסר דעים / בן הכסילים והעוועים! / איבן שחצן! חסר

בושה! / נו, זוזו כבר! בבקשה!" // ...המשרתים, מבולבלים, / יצאו
 דחופים ומבוהלים / הם מיהרו כל כך לרוץ / שנתקלו בקיר בחוץ /
 והתהפכו על הקרקע / בקול טפיחה וקול מכה. / הנפילה המגוחקת /
 גרמה לצאר הרבה שמחה! / צחוקו בקע גלים-גלים / מול עבדיו
 החבולים / כן, רק עכשיו הם מגלים: / הצאר אוהב קשנופלים!
 הצאר איננו חכם גדול, הוא דווקא נהנה מהומור של חבטה.
 אכן, יש פרודיה! הנני ובאתי!

בוודאי ובוודאי ששמחתי להעמיד את עיני לשירות השיר הבא:
 יוצאים לעבוד הילדים הקטנים / צריך לעדור בחלקת דובדבנים.
 חמישה עצים, חמישה ילדים. / חושב יואב: יש די עובדים! / אני
 מיותר בהחלט! / אצא לטייל כעת! // הבשילו הפירות של הדובדבנים
 / ויצאו לקטיף הילדים הקטנים. / יואב בא לטעום מפירות חקלילים
 / אז אמרו הילדים: יש כבר די זוללים! / אתה מיותר בהחלט - / צא
 לטייל כעת!
 לצערי איבדתי את שם הסופר/ת שכתב/ה את המקור הרוסי, ואודה
 לכל מי שמכיר וינדע אותי.

ודאי וודאי ששמחתי לגייס את כלי הכתיבה לשירות התיקון הענק
 והזבובה החבובה ושירים אחרים של קורניי צ'וקובסקי. כשהתבקשתי
 לחדש את סיפורי חלם, נעניתי מיד. מתברר שלא נס ליחו של הקובץ
 הזה. לעומת זאת סבלתי נוראות בעיבודים של **לאסי שוני הביתה**,
מוני זיק ודומיהם ולמדתי לסרב למו"לים שהציעו לי פרויקטים
 כאלה.

ההפך הוא הנכון!

גם במלאכת הציור והאיור אני מבקשת להעלות חידוך. כאמור, למה לי לסבול בשעת העבודה ולמה לי להגיש לקוראים את כוס היגונים? תפקידו של האיור הוא לשפוך אור נוסף על סיפורו של הכותב, והוא מצרף לזה את נוסחו של הצייר לאותה אפיזודה. אילו היה צלם, היה מנציח את הגיבור בפוזתו זו ואחרת, עכשיו שהוא מוזמן לספר אותו בשפת הקווים והצורות, הוא יכול להעשיר ולהוסיף אלמנטים. אצלי תמיד מתגנב לתמונה מישהו שלא ציפינו לו, ציפור שמצאה קן בתלתליו הסבוכים של הגיבור או חרגול שעבר שם במקרה וחתול שזנבו משמש לו ידית למטרייתו.

תמצית התיאוריות שלי מתבטאת בספר **הפוך אותי** (או: **המלך איפכא והמלכה מסתבךא**, כנרת, 2001). תפקידו הרשמי של הספר הוא

לטפח אוריינות ויזואלית, כי בה במידה שיש ללמוד לקרוא טקסט, גם קריאת ציור תורה היא וצריכה לימוד. התרגיל שאני מגישה פה בצורת סיפור מחורז הוא תמונות topsy-turvy. כל עמוד מצויר כך שהסיפור מתנהל קודם בתחתיתו של הדף, ואז מתבקשים להפוך את העמוד על ראשו ולהמשיך משם, והציור – ראה זה פלא – הוא ציור כהלכתו, נכון וברור גם כך. ושוב הופכים וממשיכים – והופכים וממשיכים. המלך איפכא, גיבור הסיפור, אהב לצייר "ציורים נפלאים, עליזים ושמחים / שנראים טוב מאוד גם כשהם הפוכים. // ציורים שאפשר לאפסן על מדף / גם אפשר בהחלט להפוך את הדף! // והמשיך וצייר עוד ציור הפכפך / שתולים מיושר / או תולים במהופך!"

המלך איפכא - ובמהופך נראית אשתו. מתוך יהפוך אותי

יְהוֹנָתָן אֶלְטֶמֶט בֶּן אֶלְטָז אֵל

בארץ אחת, שמה תרתי דסתרי,
היה טעשה לא רגיל לגמרי;
איפכא המלך, או 'הוד סלכותו',

3

צפייה בציורים כאלה מבקשת ממך לבחון היטב את הקווים ולבדוק את לשונם. מובן שיכולתי להוליך גם תמונות אלה למחוזות היגון, אבל עדפתי לצייר את החתול המלכותי לוגם מקערית החלב, ובתמונה המהופכת הוא חובש את הקערית לראשו. גם המלכה מסתבֵּרָא רוקדת בשדה באחד העמודים, וכשהופכים את הדף מתגלה המלך איפֵכָא, שוכב על הדשא בכל הדרו ומחפש נמלים. מי יודע, אפשר שהמלך טוב-הלב צייר ציורים מתוחכמים כאלה כדי לא להלבין את פני משרתיו, שלא הלכו לבית-הספר ולא למדו אמנות ולא ידעו איך צריך לתלות את תמונותיו של אדונם...

מסתבֵּרָא רוקדת - ובמהופך המלך שוכב על גחונו

לְהִיטְרֵי אֶלְדֵּי אֶלְדֵּי אֶלְדֵּי אֶלְדֵּי

הַשָּׂדֶה שֶׁם פָּרַח וְהַשֶּׁמֶשׁ זָרְחָה.
אִיפֵכָא שָׁמַח וּמִסְתַּבֵּרָא שָׁמְחָה.
רִקְדָה הַמַּלְכָה עַל הַדֶּשָׁא הָרֹד

9

כל הפוסל במומו פוסל

הואיל ואני גם המאיררת, שואלים אותי איך הכתיבה והציור מְפָרִים ומְלָבִים את ההומור. ההפך הוא הנכון! הצחוק מְלַבֵּה את שניהם. כתיבה וציור הם לשונות ודרכי הַבָּעָה. יש אנשים שיודעים גם עברית וגם צרפתית או רוסית או אמהרית. אני יודעת את שפות הכתיבה והציור, ובהן אני מספרת מה שהצחוק מצווה עלי לומר.

מוסיפים ושואלים אותי אם היכולת שלי לצחוק על עצמי תורמת להצחקת הזולת? סֶבְרָקְדָּבְרָה, המכשפה ששום דבר לא הצליח לה ואף על פי כן היא חִיָּה עם עצמה בשלום, מאוד דוֹמָה לי. זה כמעט סיפור אוטוביוגרפי. הקוראים לא יודעים זאת וכך אני "מסַדֶּרֶת" אותם: הם צוחקים לָהּ ולא לי, ואני את נפשי הצלתי.

האם ההומור ששומר על שְׁפִיּוֹת דעתי יצחיק גם את הקורא? אין לדעת, כמובן, אבל כדאי להראות לו שיש דבר כזה. מצידי, שיצחק מהומור של אחרים, ובלבד שיחייך במקום לבכות.

עוד שואלים אותי אם הומור מסתיר ומכסה על תסביכיו של הסופר או שהוא חושף אותם לְעֵין כל. שאלה זו הייתי מפנה אל הפסיכולוגים שמתפרנסים מקושיות כאלה, ובוודאי אל הקוראים שלי. אחרי קריאת ספר ולפני מפגש עם סופר, כדאי להנהיג טופס מְשׁוּב ולשאול: מה דעתך על הסופר? איך מחבר/ת ספר זה מצטייר/ת בעיניך על פי הסיפור שקראת? ההיית מעוניין/ת לפגוש בו/בה?

בהחלט ייתכן שהצחוק הוא אסְפֵּלִיט שמדביקים על עקיצות, אך אני הייתי מסכמת שצחוק מי שצחוק אחרון, או באמצע, או בהתחלה.

הנה אלפון החרקים שלי. הספר שטרם יצא לאור מכוֹן להפגיש את הילדים בחיבה עם עולם של בריות זעירות – לעיתים דחויים – בלוויית תמונותיהן. בחרתי לאפיין בו את אלה המיוחדים. הֶסֶס, למשל. "סֶס הוא הזחל של העֵשׂ / והוא היום מאוד נרעש / כי בארון יש חגיגה / והפִּיבּוּד? שְׁמִיכה סרוגה!"

או השִׁטְגָּב (תתפלאו, יש כזה, וגם קרובים לו): "שִׁטְגָּב שָׂרָוּעַ עַל גִּבּוֹ /
 עַל פְּנֵי הַנַּחַל לְרוּחָבוֹ. / שִׁטְגָּבִי עַל הַבֶּטֶן נָע / שׁוֹחָה בְּמִי הַמַּדְמִנָּה /
 וְהַשִּׁטְצָד - / נִחָשׁוּ כִּיצַד?"
 אפשר להכיר את החרקים על פי העקיצות שחטפנו מהם.
 ואפשר גם אחרת.

רשימת ספרים

(שנכתבו / תורגמו / עובדו / אוירו – בידי נורית יובל)

נוצת בית החלומות, כתבה וציירה : נורית יובל, הוצ' כתר 1986.
הכל התחיל בתהו ובהו, מאת עמוס, איירה : נורית יובל, הוצ' יוסף שרברק
דָּבְלִי-דְּבִלִי-דְּבִלִי עֲזָאזֵל, כתבה וציירה : נורית יובל, הוצ' ידיעות אחרונות
2000.

סֵפֶר לַסַּבָּתָא, כתבה : נורית יובל, אייר : שמוליק כץ, הוצאת כתר 1991.
קלמר הזמבויס, כתבה וציירה : נורית יובל, הוצ' כתר 1983.
סִבְּרָקְדְּבָה, כתבה וציירה : נורית יובל, הוצ' דני ספרים 1994.
נורית לכל השנה, כתבה וציירה : נורית יובל, הוצ' ידיעות אחרונות 2004.
סוסון גבנונון, מאת : פיוטר ירשוב, נוסח עברי : נורית יובל, הוצ' זב"מ
1985.

הפוך אותי, כתבה וציירה : נורית יובל, בהוצ' כנרת 2001.

אלפון החוקים (טרם יצא לאור. חלקים ממנו פורסמו בעתונים
ובאנתולוגיות)
קובץ תרגומים ועיבודים (יצירות שונות פורסמו בעיתונים ובאנתולוגיות)